

YOSHLAR ORASIDA MUTOLAA MADANIYATINING PASAYISHI: PEDAGOGIK TAHLIL VA YECHIMLAR

Shavkatov Asilbek

Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti, Tarix fakulteti
"Milliy go'ya, ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi" yo'nalishi 201-guruh talabasi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.20566156>

Annotatsiya

Mazkur maqolada yoshlar orasida mutolaa madaniyatining pasayib borish sabablari, uning shaxs kamoloti va jamiyat taraqqiyotiga ta'siri pedagogik nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Shuningdek, axborot texnologiyalari rivojlanishi, ijtimoiy tarmoqlarning ommalashuvi hamda kitobxonlikka bo'lgan qiziqishning susayishi bilan bog'liq omillar o'rganiladi. Mutolaa madaniyatini rivojlantirishning pedagogik, ma'naviy va tashkiliy yechimlari yuzasidan takliflar ilgari suriladi.

Kalit so'zlar: mutolaa madaniyati, kitobxonlik, yoshlar tarbiyasi, pedagogika, ma'naviyat, axborot texnologiyalari, ijtimoiy tarmoqlar, ta'lim, tarbiya, intellektual rivojlanish.

Kirish

Har qanday jamiyatning ma'naviy taraqqiyoti, avvalo, uning kitobxonlik madaniyati bilan belgilanadi. Kitob inson tafakkurini boyituvchi, dunyoqarashini kengaytiruvchi va ma'naviy kamolotga yetaklovchi eng muhim vositalardan biridir. Buyuk mutafakkirlar, olimlar va adiblarning barchasi mutolaani inson kamolotining asosiy omillaridan biri sifatida baholaganlar.

Bugungi globalashuv va axborotlashuv davrida yoshlar hayotida turli axborot manbalari ko'payib bormoqda. Internet, ijtimoiy tarmoqlar, qisqa videolar va raqamli ko'ngilochar vositalar yoshlarning bo'sh vaqtini egallamoqda. Natijada kitob mutolaa qilishga ajratiladigan vaqt kamayib, mutolaa madaniyatining pasayishi kuzatilmoqda. Bu holat nafaqat ta'lim sifati, balki yoshlarning ma'naviy va intellektual rivojlanishiga ham salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Mutolaa madaniyatining pasayishi bugungi kunda pedagoglar, ota-onalar va jamiyat oldida turgan muhim muammolardan biri hisoblanadi. Chunki kitobdan uzoqlashgan avlodning tafakkur doirasi torayishi, mustaqil fikrlash qobiliyati zaiflashishi va ma'naviy bo'shliq yuzaga kelishi mumkin.

Mutolaa madaniyatining mazmun-mohiyati

Mutolaa madaniyati deganda insonning kitob o'qishga bo'lgan ehtiyoji, mutolaa jarayonidagi ko'nikmalari, o'qilgan asarlarni tahlil qila olishi va ulardan hayotiy xulosalar chiqarish qobiliyati tushuniladi. Mutolaa madaniyati shunchaki kitob o'qish emas, balki bilim olish, fikrlash va ma'naviy o'sish jarayonidir.

Kitob mutolaasi inson tafakkurini rivojlantiradi, lug'at boyligini oshiradi, mantiqiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatini shakllantiradi. Ayniqsa, yoshlar uchun kitob bilim manbai bo'lish bilan birga, hayot maktabi ham hisoblanadi. Kitob orqali yoshlar tarixni, madaniyatni, milliy qadriyatlarni va umuminsoniy fazilatlarni o'rganadilar.

Mutolaa madaniyati rivojlangan jamiyatlarda yoshlarning intellektual salohiyati yuqori bo'ladi. Bunday jamiyatlarda ilm-fan, texnologiya va madaniyat taraqqiyoti ham tezroq rivojlanadi.

Yoshlar orasida mutolaa madaniyatining pasayish sabablari

Bugungi kunda yoshlar orasida mutolaa madaniyatining pasayishiga bir qator omillar sabab bo'lmoqda.

Birinchidan, internet va ijtimoiy tarmoqlarning haddan tashqari ommalashuvi yoshlarning asosiy vaqtini egallab olmoqda. Ko'plab yoshlar bo'sh vaqtlarini kitob o'qishdan ko'ra ijtimoiy tarmoqlarda o'tkazishni afzal ko'rmoqda. Natijada chuqur mutolaa qilish odati asta-sekin yo'qolib bormoqda.

Ikkinchidan, qisqa va tezkor axborotlarga o'rganib qolish holati kuzatilmoqda. Ijtimoiy tarmoqlarda tarqatilayotgan qisqa videolar va ixcham ma'lumotlar yoshlarni uzoq vaqt diqqatni bir nuqtaga jamlash imkoniyatidan mahrum qilmoqda. Holbuki, kitob mutolaasi sabr-toqat, e'tibor va tafakkurni talab qiladi.

Uchinchidan, ayrim oilalarda kitobxonlik muhiti yetarli darajada shakllanmagan. Ota-onalarning o'zlari kitob mutolaa qilmasa yoki farzandlarni mutolaaga rag'batlantirmasa, bolalarda kitobga qiziqish sust bo'lishi tabiiydir.

To'rtinchidan, ta'lim muassasalarida kitobxonlikni targ'ib qilish ishlari hamma joyda bir xil darajada yo'lga qo'yilmagan. Ba'zi hollarda mutolaa faqat majburiy vazifa sifatida qabul qilinib, undagi ma'naviy va tarbiyaviy ahamiyat yetarli darajada tushuntirilmaydi.

Mutolaa madaniyatining pasayishining salbiy oqibatlari

Mutolaa madaniyatining pasayishi yoshlar rivojlanishiga turli salbiy ta'sirlar ko'rsatadi.

Avvalo, kitob o'qimaydigan yoshlarning lug'at boyligi kamayadi. So'z boyligining kamligi esa fikrni erkin va ravon ifodalash imkoniyatini cheklaydi. Natijada muloqot madaniyati va yozma savodxonlik darajasi pasayadi.

Ikkinchidan, mutolaaning kamayishi tanqidiy fikrlash ko'nikmalarining zaiflashishiga olib keladi. Kitob o'qish insonni mushohada qilishga, voqea-hodisalarni tahlil etishga va mustaqil xulosa chiqarishga o'rgatadi.

Uchinchidan, kitob mutolaasidan uzoqlashish ma'naviy bo'shliqni yuzaga keltirishi mumkin. Badiiy adabiyotlar inson qalbini tarbiyalaydi, unda ezgulik, mehr-oqibat, vatanparvarlik va insonparvarlik tuyg'ularini shakllantiradi.

To'rtinchidan, mutolaaning sustligi ta'lim sifatiga ham salbiy ta'sir qiladi. Chunki ko'plab fanlarni muvaffaqiyatli o'zlashtirish uchun mustaqil o'qish va izlanish ko'nikmalari zarur hisoblanadi.

Mutolaa madaniyatini rivojlantirishning pedagogik yechimlari

Mutolaa madaniyatini rivojlantirishda oila, maktab va jamiyatning hamkorligi muhim ahamiyatga ega.

Avvalo, oilada kitobxonlik muhiti yaratilishi kerak. Ota-onalar o'zlari kitob o'qish orqali farzandlariga namuna bo'lishlari zarur. Uyda kichik kutubxona tashkil etish va kitob mutolaasi uchun qulay sharoit yaratish foydali hisoblanadi.

Ta'lim muassasalarida kitobxonlikka oid turli tanlovlar, uchrashuvlar va adabiy kechalar tashkil etilishi kerak. Bunday tadbirlar yoshlarda kitobga qiziqishni oshiradi.

Dars jarayonlarida zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida mutolaa faoliyatini tashkil etish ham muhimdir. Kitoblar yuzasidan munozaralar, taqdimotlar va ijodiy loyihalar o'quvchilarning mutolaaga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi.

Elektron kutubxonalar va audiokitoblardan foydalanishni kengaytirish ham zamonaviy sharoitda samarali yechimlardan biri hisoblanadi. Yoshlar ko'proq foydalanayotgan raqamli platformalarda sifatli adabiyotlarni targ'ib qilish zarur.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, yoshlar orasida mutolaa madaniyatining pasayishi zamonaviy jamiyat oldidagi muhim pedagogik va ma'naviy muammolardan biridir. Ushbu muammo yoshlarning intellektual rivojlanishi, ma'naviy kamoloti va ta'lim sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Mutolaa madaniyatini rivojlantirish uchun oilada kitobxonlik muhitini yaratish, ta'lim muassasalarida mutolaani targ'ib qilish, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish hamda elektron resurslar imkoniyatlarini kengaytirish zarur. Kitobxon avlodni tarbiyalash orqali ma'naviy barkamol, bilimli va mustaqil fikrlovchi yoshlarni voyaga yetkazish mumkin.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. "Kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish metodikasi". – Toshkent: Ma'naviyat, 2023.
2. "Yoshlar va mutolaa madaniyati". – Toshkent: Akademnashr, 2022.
3. "Pedagogika va kitobxonlik tarbiyasi". – Toshkent: O'qituvchi, 2021.
4. "Ma'naviy kamolot va mutolaa". – Toshkent: Tafakkur, 2024.
5. "Axborotlashgan jamiyatda yoshlar tarbiyasi". – Toshkent: Fan, 2023.
6. "Kitob va tafakkur rivoji". – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2022.
7. "Mutolaa psixologiyasi". – Toshkent: Universitet, 2021.
8. "Badiiy adabiyot va shaxs kamoloti". – Toshkent: Sharq, 2024.
9. "Raqamli davrda kitobxonlik muammolari". – Toshkent: Innovatsiya, 2023.
10. "Ta'limda mutolaa kompetensiyalarini rivojlantirish". – Toshkent: Turon zamin ziyo, 2022.
11. "Yoshlar ma'naviyati va kitobxonlik". – Toshkent: O'zbekiston, 2024.
12. "Kitobxon millat – taraqqiyot poydevori". – Toshkent: Mumtoz so'z, 2023.
13. "Adabiyot va tarbiya uyg'unligi". – Toshkent: Ijod Press, 2022.
14. "Mutolaa va tanqidiy fikrlash". – Toshkent: Ilm ziyo, 2024.
15. "O'quvchilarda kitobxonlik ko'nikmalarini shakllantirish". – Toshkent: Pedagog, 2023.